מקומות באגרות הראי"ה

זיימל

ליטא, לטביה ופולין

נכתבו בו 3 · הוא נזכר ב-1

igrot.shlomo-aviner.net

רקע

עיירה בצפון ליטא, סמוך לגבול לטביה. הרב קוק כיהן בה כרב מתרמ"ח ועד תרנ"ה.

אגרות שנכתבו בזיימל – עם ביאור

3 אגרות, לפי סדר הכרכים. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת א

תמצית האגרת

תאריך ומקום: יום ב', פרשת ראה, תרמ"ח - זיימל

נמען: דוד־זקנו, הגאון ר' מרדכי גימפל יפה, אב בית דין רוזינאי

הרב קוק כותב לדוד־זקנו לרגל עלייתו הקרובה לארץ ישראל. הרב קוק משמח בכך שארץ הקודש זוכה לגדול כזה, אף שחוץ לארץ מתייתמת ממנו. הרב קוק מצטער שאינו יכול לבוא להיפרד ממנו, בגלל צורכי הציבור בעירו והשלמת החוברת הראשונה של כתב העת "עיטור סופרים". הרב קוק מבקש שיתפלל עליו במקומות הקדושים, ומציע לו לפרסם את חידושיו ב"עיטור סופרים".

עיקרי הדברים

- שמחה על עליית גדול הדור לארץ ישראל: "למי כל חמדת ישראל אם לא לארץ קודש".
- מחויבות הרב קוק כרב העיר מונעת ממנו לנסוע.
- כתב העת התורני "עיטור סופרים" שהרב קוק עורך.

נוסח האגרת עם ביאור

בע"ה[1], יום ב' "את הברכה במקום אשר יבחר ד'" תרח"ם[2], זיימל. [זיימל שבליטא, שבה כיהן הרב קוק ברבנותו הראשונה]

נוכח ד' דרכו, ויציץ עליו מחרכו, [על פי שיר השירים ב, ט] להביאו בשמחה אל המנוחה, עיר קודש ציון הברוכה, הוד כבוד אדוננו הדר תפארתנו, דו"ז[3] הגאון [דודו זקנו (אחי סבו), הגאון] האמתי שר התורה צדיק כביר כקש"ת[4] מוהר"ר[5] מרדכי גימפל [הרב מרדכי גימפל יפה, רבה של רוז'ינוי, מחלוצי העלייה הדתית, שעלה לארץ באותה שנה (תרמ"ח) ונפטר ביהוד] שליט"א[6], הגאבד"ק[7] רוזינאי.

שלו'[8] רב לכבוד הדרת גאון קדושת האדון שליט"א, שלו' לכל אשר לו, יאושר בארץ החיים, ובקרוב יחזה בנחמת ציון וירושלים, וישא רנה ותפלה בשער השמים, בעד השארית הנמצאה בגלות החל בכליון עינים, ובתוכם יזכר בחסד ורחמים דל תבונה וקצר ידים, עבד נקלה שואף ומשתוקק ליום בא מבשר עלי רמתים, [על פי ישעיהו נב, ז] לאמר גאל ד' את עמו נחם ציון וירושלים.

יום ו' עש"ק[9] העבר הגיעני מכתב מכבוד מר חותני הגאון הגאבד"ק פאניווזע [חותנו, האדר"ת, הרב אליהו דוד רבינוביץ תאומים, אז רבה של פוניבז'] שליט"א, שהיה אז בווארשה, ובתוכו ראיתי אור נוגה, אשר פתאום הבריק נגד עיני, תבנית כתב יד קודש כתוב הדר מאת הוד גאון חתנו הגאון אבד"ק[10] קאפולא [רב קהילת קופיל] שליט"א, אשר מאז טרם באתי באנשים הכרתיו מעט הייתי צמא לדעת ולשמוע ממנו דבר, וכה נעצרתי מסיבות שונות להפיק חפץ לבבי, וגם אדרעסתו לא ידעתי אל נכון, עד אשר מאת ד' היתה נסבה כי הוד גאון חתנו שיחי'[11] הקדימני הוא, ואכלם בסתר לבבי כי לא כך יאתה, [והתביישתי בלבי, כי לא כך ראוי (שהגדול יקדים לכתוב לקטן)] - ובמכתבו יבשרני שמחה וגיל, מעורבת באי-רצון מעט, כי ביום ר"ח אלול הבעל"ט[12], בחסד ד' יתברך נכון הדר"ג[13] מר דודי-זקני האדון שליט"א לישא פעמיו קודש אל הארץ אשר ד' אלקינו דורש אותה. [דברים יא, יב] פחד ורחב לבבי לשמועה טובה, כי ארץ קדשנו תגיל בראותה בן נאמן,

אשר בו תתפאר, ובהדר גאונו וקדושת צדקתו תשא ראש לכבוד ותפארת, שב אליה מארץ מרחק לרצות אבניה ולחונן עפרה. ["כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו" (תהלים קב, טו)] ושמחתי האמתית גרשה מפני רעיוני שוא, אשר התגנבו בחובי להתעצב, כי הלא ארצנו חסרא גברא רבא, [תחסר אדם גדול (ארמית)] בהעתיקו משכן כבודו בארץ חמדה, וממנה פנה זיו הוד והדר, אבל נחמתי אחרי שובי, לדבר עם לבי, כי למי כל חמדת ישראל אם לא לארץ קודש, ורק זאת היא תפארתנו ותהלת כל עם ד', כי בארץ קדשנו שמה יתנוססו אדירי פארי דורנו מאירי עינינו באור ד'. ודי יאמץ חילו לנוב שמה בשיבה טובה, ואוירא דא"י[14] תוסיף עליו שנות חיים ותעצומות, להגביר חילים בתורתנו הק'[15] ועבוה"ק[16] לאורך ימים. - במכתבו יעירני כבוד הגאון חתנו שליט"א לדבר, אשר לולא דברי גדול בעם ד' הי'[17] ראוי שאמצא לזה בעצמי, ונפשי שוקקה מאד לחזות כעת, טרם יסע הדר"ג האדון שליט"א לארץ חמדה, את פניו בקודש. אמנם למורת חפץ נפשי הנני אסור באסורי ההכרח בעבודת עם ד' אלה בפ"ק[18] [בפה קהילת (זיימל)] שי'[19], הנתונה על שכמי, כי לא אוכל בשום אופן לנסוע כעת בסבת צרכי-צבור נכבדים, העומדים כעת על הפרק, ובלעדי חלילה ילכו תמס. נוסף לזה עבודת העי"ס[20], [עבודת "עיטור סופרים", כתב העת התורני שהוציא הרב קוק בצעירותו] אשר בשבוע זה תגמר בע"ה, כפי הנראה, ותצא החוברת הראשונה מביה"ד[21], תכריחני שלא לזוז ממקומי לעמוד על המשמר, ואף כי למען העיטור-סופרים היתה נחוצה לי נסיעה לווילנא, לא אוכל מפאת עבודת העיר הי"ו[22] הקודמת באיכות החיוב עלינו. ע"כ[23] ברכות צדיק כביר אבקשה כעת, כאלו הי' חפצי עולה בידי לראות פניו, כאשר פללתי, והי'[24] נא זכות מרן הדר גאון זקני ז"ל[25], אבוה דמרן [אביו של רבנו (ארמית)] שליט"א, עומד בעדי לפקדני לטובה בארץ החיים, להזכירני בתפלה במקומות המקודשים, שיחנני ד' דעה בינה והשכל בתוה"ק[26] ויראתו, ויותר לא אבקש, וכולא בי'. [והכל כלול בו (ארמית)]

בחתימת דברי אעיר, אולי יהי'[27] להוד גאונו לפעול איזה פעולה לטובת ארצנו הק', בשכנו בה בע"ה, יוכל להוציא מחשבתו הקדושה לאור ע"י[28] העיטור-סופרים ביתר שאת בע"ה.

ואצא בברכה לראש הדר גאון האדון, ינחהו ד' על מי מנוחות, ויביאהו לשלו'[29] אל המנוחה ואל הנחלה, לראות ציון עה"ק[30] וארץ צבי, ובשוב ד' שבות עמו יגל וישמח, בראות יחד כל עם ד' אלה שבים לציון ברנה.

כנפש הדר גאון האדון תפארת ישראל שליט"א, ונפש עבד צעיר משתחוה מרחוק בכבוד ומורא, חותם בברכה

אברהם יצחק הכהן

1. בע"ה - בעזרת השם
2. תרח"ם - השנה תרמ"ח (1887/1888) - כתובה בצירוף אותיות של מספר השנה
3. דו"ז - דוד זקני
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת

8. שלו' - שלום
9. עש"ק - ערב שבת קודש
10. אבד"ק - אב בית דין קהילת
11. שיחי' - שיחיה
12. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
13. הדר"ג - הדרת גאונו
14. דא"י - דארץ ישראל
15. הק' - הקטן
16. ועבוה"ק - ועבודת הקודש
17. הי' - היה
18. בפ"ק - בפרק קמא (הפרק הראשון)
19. שי' - שיחיה
20. העי"ס - העיטור סופרים (שם כתב עת שערך הרב)
21. מביה"ד - מבית הדין
22. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
23. ע"כ - על כן
24. והי' - והיה
25. ז"ל - זכרונו לברכה
26. בתוה"ק - בתורתנו הקדושה
27. יהי' - יהיה
28. ע"י - על ידי
29. לשלו' - לשלום
30. עה"ק - עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: יום ג', פרשת כי תשא, תרמ"ט - זיימל **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

הרב קוק שולח לו את החוברת הראשונה של "עיטור סופרים" ומבקש את השתתפותו. הרב קוק מציע לו מיזם חדש: הדפסת הש"ס הבבלי כולו בכרך קטן, כמו ספרי התנ"ך הקטנים, ותחתיו פירוש קצר מלוקט מרש"י. מטרת המיזם היא להרבות בקיאים בתלמוד. הרב קוק מתאר את התכנון: חלוקת המסכתות בין גדולי הדור, ומימון בהלוואות קטנות מ־20-30 חברים, שיכסו הוצאה של 700-800 רובל כסף. לאגרת מצורפת דוגמה לפירוש הקצר על בבא קמא, דפים ב-ט.

עיקרי הדברים

- "עיטור סופרים" - בקשה להשתתפות.
- הצעת ש"ס בכרך קטן עם פירוש קצר, להרבות בקיאות ("כבר צוחו קמאי... כמהר"ל מפראג").
- דוגמת פירוש מצורפת (בבא קמא ב-ט).

נוסח האגרת עם ביאור

בע"ה[1], ג' "מצאתי חן בעיניך" תרמ"ט[2], זימל. [יום שלישי בשבוע של פרשת כי תשא (שמות לג, יג); זיימל שבליטא, מקום רבנותו הראשונה של הרב קוק]

ברכה שלמה ומעוטרה, בכ"ט[3] ערוכה ומשומרה, לכבוד מר הגאון הגדול, תפארת ישראל נזרם והדרם, בישראל ובאדם, כקש"ת[4] מוהר"ר[5] חיים שליט"א[6] ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב]

יקרת הדר"ג[7] מר שליט"א הופיעה אמש, עיני ראו ושמחו, כי נעור בצדק הדר"ג האדון שליט"א לחזק ידינו העובדות בקודש באמרי חן וכבוד. אפריון נמטייה ישר כחו ארי שבחבורה. [על פי שבת קיא – כינוי לגדול החכמים] הנני שולח כעת למר שי'[8] החי' הראשונה מהע"ס[9] ["עיטור סופרים", הקובץ התורני שהוציא הרב קוק] הנמצאת בידי, ובקרוב יקבל גם השני' בעה"י[10], כי הקורעקטא כבר נגמרה בביה"ד[11]. [ההגהה כבר נגמרה בבית הדפוס] ובבואי לפני מר גאון שי' הנני לשחרהו כבוד לתת אף הוא ידו הגדולה עמנו, לעטר עיטור סופרים בדבריו הנכבדים, והחביבים על בני עמנו, מצד עצמם ומצד מחוללם פארנו ואדירנו שליט"א. ואקוה להתכבד בקרוב באמרי קודש, לעטר בהם שוק הסופרים גדולי הדור שי', כי הנני נדחף לתת החי' השלישית לעבור בית הבקרת, ע"כ[12] יהי'[13] נא דברי האדון קרובים אלינו, ויהי'[14] בשלישי הכי נכבדים.

עוד דבר אחד חדש, אשר בחסד ד' עלינו הננו לא רחוקים מן המפעל, אמרתי אציע גם לפני גאון מר שי' ואדע גם דעתו הרוממה בעיקר מקצוע זה. זה מקרוב נתעוררתי לקרא עצרה לרבים מגדולי דורנו שי', לעשות יחד דבר קבוע וקיים ותועלת גדולה ללימוד תוה"ק[15], והוא להדפיס הש"ס[16] בבלי כולו בפורמט קטן, כתבנית ספרי התנ"ך[17] הקטנים הנדפסים בברלין ובליפציג, [מהדורות התנ"ך בתבנית קטנה של חברות הביבליה בגרמניה] ובאותיות לא גדולות כאותיות המשניות עם פי'[18] זרע ישראל ["זרע ישראל" – פירוש קצר על המשניות לר' ישראל איסר מפוניבז'] הנדפס מחדש, ויעלה כל הש"ס לערך כרך קטן לא יותר מפי שלשה

כהתנ"ך[19] ופחות מזה. וזה יהי' תועלת גדולה ונכבדה להרבות בקיאים בתלמוד בישראל, אשר על מחסור זה כבר צוחו קמאי דקמאי כמהר"ל[20] מפראג [המהר"ל מפראג] ודכוותי', ועיקר הסיבה לזה הוא גודל התבנית של הש"ס. ויש להעיר בזה הרבה, אבל אין מאריכים לחכם שכמותו שי'. ואם נדפיס ערך עשרת אלפים עקס' נוכל למכור במקח אי רו"כ[21] [במחיר רובל כסף אחד] כל הש"ס, וגם מזה יהי' ריוח מרובה, אך לא אל הריוח עינינו נשואות, עכ"ז[22] יוכל הריוח לפול לקופה מיוחדת להרים קרן תוה"ק במעט בעה"י. רק עוד דבר קל דרוש לזה והוא להדפיס מתחת ליריעה פי' קצר מפרש"י[23] ז"ל[24], רק הדברים הנחוצים ומוכרחים מאד, שיהי'[25] בקל להחוזרים על לימודם, להתעיף עיניהם בו, להזכיר נשכחות, והנני שולח בזה לכבוד האדון מר שי' לבחינה עלה אחד לחוות עלי'[26] דעתו הרוממה, אך לאחד תכבד העבודה מאד, אמנם כאשר אקרא בע"ה להתאסף אספת רבים מגדולי הדור שי', וכ"א יקח לו מס' אחת או אחדות כנדבת לבבו, רק שלא יסור מזה מהמטרה הנוכחית, אז יגמר פעלנו בעזה"י[27] בלא איחור. ואנכי הצעיר הנני מרהיב עוז בנפשי, להיות נלוה אל כבוד גאוני הדור שי' העובדים בקודש, ולקבל גם על עצמי בעזה"י חלק מהעבודה הזאת, וכמו כן מר חמי הגאון שי' האבד"ק[28] פאניוועז [חותנו, האדר"ת, אז רבה של פוניבז'] יצ"ו[29] ינצח על עבוה"ק[30] המלאכה הנכבדת הזאת, ואקוה לד' ית'[31] כי לא יעברו עלינו ימים רבים ונראה הש"ס נדפס בכרך קטן כלול בהדרו, וקל מאד להחוזרים על לימודם לחזור על כל הש"ס ולעבור בין בתרי הסוגיות אחר לימודם, כפי עיונם, בהש"ס[32] הגדול. ודי יעזרנו ע"ד[33] כבוד שמו. ואיחל למעלת הדר"ג. מר שי', אם יקבל אף הוא חלק בפעלינו, בשתי אלה או באחת מהם. כי בכפלים דרושה לנו ראשית פעלינו, להעלות על הספר פירוש הקצר, מסומן באותיות כתבנית זרע ישראל על המשנה, ושנית כי הוצאת הדפסה תעלינו לערך שבעה או שמנה מאות רו"כ, [רובל כסף] ויען כי ידי קצרה להמציא סך כזה, ע"כ אבקש מהעוזרים בדבר המצוה הרבה הזאת, שכל אחד יראה להלוות חלק קטן לפי ערכו, וע"י[34] עשרים או שלשים חברים גדולי דעה שי' יגמר הדבר בנקל ובכי טוב בעה"י. וחשש הפסד ח"ו[35] אין בזה כלל, כפי ידיעתי בטיב העסק, והכסף יבא ליד אחד מיוחד מגדולי הדור שי' שישלם להמדפיס.

על כל הדברים והאמת האלה אבקש ממר הדר"ג שי' להשיבני דעתו הרוממה. והי'[36] זה שלו'[37], וברכה בכל מילי דמיטב למר שי', כנפשו היקרה ונפש הצעיר באהבתו קשורה מברכו בכל לב דוש"ת[38] כה"י[39],

אברהם יצחק הכהן קוק

[מכאן ואילך: דוגמת הפירוש הקצר על מסכת בבא קמא (דפים ב-ט), שהרב קוק צירף לאגרת. בכל קטע באות תחילה מילות הגמרא (מודגשות), ואחריהן, אחרי הפסיק, הפירוש.]

בבא-קמא

דף ב'

ארבעה אבות, דכתיבן בקרא בהדיא. **וההבער**, אש. **לא הרי השור**, אי כתב רחמנא שור לא נפק מבעה מיניי'. **במיטב הארץ**, אם רוצה לפרוע לו קרקע. **מחייב אכל חדא וחדא**, בשוגג. ע"ב[40]. **מדברי קבלה**, נביאים וכתובים. **והאי מילף הוא**, בתמי'. **הני מילי בתלושה**, שאחזה הקרן בין שיניי' ונגחה. **נגיפה**,

דחיפת הגוף. **רביצה**, על הכלים לשברם. **מ"ש**[41] **גבי אדם דכתיב כי יגח**, שור את איש. **אדם דאית לי' מזלא**, דעת לשמור גופו. **ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם**, ואינו משלם את הכופר.

דף ג'

נתחככה בכותל להנאתה, והפילתו. **אב עשרה**, עמוק י' טפחים. **בין לרב ובין לשמואל**, לקמן כ"ח ע"ב. ע"ב. **תחלת עשיתן לנזק**, כשהונחו שם. **כיחו**, רוק. **ניעו**, ליחת החוטם. **בחצי נזק צרורות**, שהיתה מהלכת והתיזה ברגלי' ושברה את הכלים. **מן העלי'**[42], מביתו, מיטב שדהו. **אם תבעיון בעיו**, תשובו ותבקשו מחילה, אלמא באדם כתיב בעי'. **אתגלין מטמרוהי**, היינו שן שפעמים מגולה.

דף ד'

ורגל מאי שיירי', בתמי'. **ושור המזיק ברשות הניזק**, לקמן ט"ו. **בנזקי ממון**, שממונו מזיק. **ארבעה דברים**, צער, ריפוי, שבת ובושת. **דכייף ופשיט**, אורחי' הוא, לשבר כלים שבצד מרגלותיו, ע"ב. **דאית בי' תרתי**, שן ורגל, וקרן לא קחשיב דבתמין לא קמיירי, נזק, מה שהוא שוה פחות מתחילה. **צער**, כמה אדם רוצה ליתן שתקצץ ידו ע"י[43] סם ולא ע"י חרב אם מוכתב הוא למלכות שיתקצץ ידו. **הזיקא דממילא**, ד' שומרים. **והמטמא**, תרומה. **גנב וגזלן דממונא**, גנב המודה מעצמו. **הא קתני ליה ש"ח והשואל**, טוען טענת גנב וגזלן ונמצא בידו, הוא כמותו. **והשואל**, לא דוקא, דהא לא משכחת לה דליפטר בטוען טענת גנב וגזלן.

דף ה'

משלם במותר, העודף יותר מהחבלה שחבל האדם בו. **לגזיזי'**, כח אגרופו. **מגופו משלם**, לא משתכח דלא משלם נ"ש[44] אלא כמו שהשור שוה. **מוסר**, מלשין. **דאית בי' מעשה**, בעילה. **תחת**, נתינה, ישלם, כסף, חדא מהני איתא בכל חד.

דף ו'

ליחכה נירו, חרישתו. **וסכסכה אבניו**, לא נשרפו לגמרי. **בור המתגלגל**, המניח אבן ברה"ר[45] וגילגלוה למקום אחר והזיקה שם. **פותקין ביבותיהן**, פותחין צינוריהם, וגורפין מערותיהן, ומשליכים זבליהם לרה"ר[46]. ע"ב. **שור יוכיח**, שברשות מהלך ברה"ר. **נתנו לו זמן**, ב"ד[47]. **לגבות לנזקין מן העידית**, של מזיק. **אכל שמינה משלם שמינה**, ניחא. **אכל כחושה משלם שמינה**, בתמי'. **שאכל ערוגה בין הערוגות**, ולא ידעינן איזוהי. **נאמר שדה למטה**, מיטב שדהו. **ונאמר שדה למעלה**, וביער בשדה. אחר. **שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש**, דאם נגח שור של הקדש פטור, וה"ה[48] לשאר נזקין,

דף ז'

ישיב לרבות שוה כסף, דהו"ל[49] למכתב ישלם. **הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים**, שוה מאתים זוז, דתנן במס' פאה פ"ח מ"ח[50] מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט כו'[51], היו לו מאתים זוז חסר דינר אפילו אלף נותנין לו הרי זה יטול. **והוי בה מר**, רבה. ע"ב. **כיוקרא דלקמיה ולהכי אתי ישיב לרבות סובין**, דאי בעי למשקל סובין, דהיינו בינונית, שקיל כיוקרא דלקמי', דהא שוה כסף הוא בניסן. **ואת אמרת**

בינונית וזיבורית נמי לא, שקיל כהשתא. **אי איכא לדמויי**, הא דרבה. **מ"מ**[52] **קשיא**, מיטב, וישיב דמרבי סובין. **כל דיהיב לי' ממיטב ליתיב לי'**, מסובין דמעולין. **אין לו אלא עידית**, מי שהיו עלי' בע"ח וכתובה וניזקין.

דף ח'

אידי ואידי שלא היתה לו עידית, ודכו"ע[53] משל עולם הן שמין. **לג' בני אדם**, כ"א[54] ביום אחד. ע"ב. **הלכך ליכא למימר הכי**, לשון קושיא. **איני ניזונית ואיני עושה**, דמשום תקנתא דידי תקנו לי רבנן מזונות תחת מעשה ידי דלמא לא ספקה. **מכר לוקח**, שלקח עדיות באחרונה.

דף ט' חייתא דקטרי, שק מלא רוח. **אחוי טירפך**, שבדין לקחו ממך. **רב הונא אמר לא קשיא**, קראי דלעיל כסף ומיטב. **בדלית לי'**, לא כסף ולא שדות. **ובא בע"ח ונטל קרקע**, בשביל חובות אביהם. **האי ברא והאי לאו ברא**, בתמי'. **לשני אחים שחלקו**, קרקע. **ובא בע"ח ונטל**, חלקו של אחד מהן, דמשלם לו האחד חצי חלקו או קרקע או מעות בטלה מחלוקת, וחולקים בשוה הנשאר, ויתר אבד. **רביע בקרקע ורביע במעות**, או רביע ע"ב. **שליש ביתו**, שליש ממה שיש לו, עד שליש משלו, אינו נפרע בחייו. **מכאן ואילך משל הקב"ה**[55], יפרע לו הקב"ה בחייו.

הפירוש הקצר הזה, הנלקט מפרש"י, יודפס למטה מתחת לעמוד, וירשם באותיות בדברי הגמ'[56] הצריכים ביאור, כמו שנדפס ה"זרע ישראל" על המשנה דפוס וורשא, ויהי' האותיות מצוינות בפנים הגמ', וכן בפירוש, ודברי הגמרא שנרשמו בגליון זה לא יבואו בתוך הפירוש, כמובן, כי לא נכתבו כ"א להקל על הקורא כעת להבין על מה יסובו הדברים. ודי יהי' בעזרינו למען כבוד שמו ותוה"ק[57].

1. בע"ה - בעזרת השם
2. תרמ"ט - השנה תרמ"ט (1888/1889)
3. בכ"ט - בכל טוב
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הדר"ג - הדרת גאונו
8. שי' - שיחיה
9. מהע"ס - מהעיטור סופרים (הקובץ התורני שהוציא הרב קוק)
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. בביה"ד - בבית הדין
12. ע"כ - על כן
13. יהי' - יהיה
14. ויהי' - ויהיה
15. תוה"ק - תורתנו הקדושה
16. השי"ס - השישה סדרים (התלמוד)
17. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
18. פי' - פירוש
19. כהתנ"ך - כהתורה נביאים וכתובים
20. כמהר"ל - כ + מהר"ל: מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ל (כגון לוי / ליב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
21. רו"כ - רובל כסף

22. עכ"ז - עם כל זה
23. מפרש"י - מפירוש רש"י
24. ז"ל - זכרונו לברכה
25. שיהי' - שיהיה
26. עלי' - עליה
27. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
28. האבד"ק - האב בית דין קהילת
29. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
30. עבוה"ק - עבודת הקודש
31. יתי' - יתברך
32. בהש"ס - בהשישה סדרים (התלמוד)
33. ע"ד - על דבר
34. וע"י - ועל ידי
35. ח"ו - חס ושלום
36. והי' - והיה
37. שלו' - שלום
38. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
39. כה"י - כנפשו היפה
40. ע"ב - עמוד ב
41. מ"ש - מה שכתב
42. העלי' - העליה
43. ע"י - על ידי
44. נ"ש - נזק שלם
45. ברה"ר - ברשות הרבים
46. לרה"ר - לרשות הרבים
47. ב"ד - בית דין
48. וה"ה - והוא הדין
49. דהו"ל - דהוה ליה (שהיה לו)
50. מ"ח - מרחשון
51. כו' - וכולי (וכן הלאה)
52. מ"מ - מכל מקום
53. ודכו"ע - ודכולי עלמא (שהכל מסכימים)
54. כ"א - כי אם
55. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
56. הגמ' - הגמרא
57. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ליל יום ב', פרשת חיי שרה (תרנ"ד, זיימל) **נמען:** אביו, ר' שלמה זלמן הכהן קוק

הרב קוק מספר לאביו שבני הבית בריאים, ושבנו הקטן (צבי יהודה) כבר יודע אותיות. רוב האגרת עוסקת בחותנו, האדר"ת, רב פוניבז': האדר"ת קיבל רבנות במיר, אבל בני פוניבז' עיכבו אותו בכוח ולא נתנו לו לצאת, והעניין עדיין לא הוכרע. בדרשת הפרידה שלו הציע האדר"ת לבני העיר לקבל את הרב קוק לרב במקומו. הרב קוק מבקש מאביו מכתבים תכופים ואת תפילתו.

עיקרי הדברים

- חדשות משפחה, וראשית לימודו של בנו.
- המחלוקת על מעבר האדר"ת מפוניבז' למיר.
- המלצת האדר"ת על הרב קוק כממלא מקומו.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1] אור ליום ב' חיי שרה (תרנ"ד[2], זיימל). שלו' וברכת ד' על ראש כבוד אדוני אבי עט"ר[3] חמדת לבבי ונפשי, הרב המופלג בתו"ר[4], אוצר נחמד מלא עצה ותושי', כש"ת[5] מוהר"ר[6] שלמה זלמן [אביו של הרב קוק, הרב שלמה זלמן הכהן קוק] שליט"א[7] הכהן. יברכהו ד' ומקודש ישלח עזרו, להצליחו בכל פינותיו ולנהלו על מי מנוחות. יקרת נעימת ימין מר אבא עט"ר שליט"א הגיעני יום ועש"ק[8] העבר לשמחת לבבי ונפשי. ב"ה[9] עמנו החוה"ש[10], כה לחי. בני הילד שי'[11] [הרצי"ה, שהיה אז כבן שלוש] ב"ה בחו"ש[12] וכבר יודע הוא איזה אותיות, ת"ל[13] כי יתן אותותיו אותות דעה ושכל טוב במעלליו יתנכר, יזכנו השי"ת[14] לגדלו לתורתו ועבודתו כחפץ לבבי ונפשי. ואשר שאל אדוני מ"א שי' ע"ד[15] מצב כמ"ח הגנ"י[16], [חותנו של הרב קוק, הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים (האדר"ת), רבה של פוניבז', שהתקבל לרבנות מיר] הדבר עומד בשיקול כמו שהי'[17]. הוא שי' רצונו לקיים מאמרו וקישורו ולצאת לעיר מיר, אבל בני פאניוועז, כנהוג בעיר אשר אין לה תביעה ושנאה על הרב, אז כשנשמע דבר צאתו תתחזק האהבה מטבע ישראל קדושים שי' האוהבים באמת את כל לימודי ד'. וכבר בש"ק[18] פ' תבא קודם ר"ה[19] באנו, ע"פ[20] מכתביו שכ'[21] שיצא למז"ט[22] על ר"ה לק' מיר, ובאתי אנכי וכ'[23] גיסי הרה"ג[24] שי' ועוד שאריו לברך ולהתברך, וגם דרוש דרש גדול ונפרד בברכה ותוכחה כראוי, אבל בני העיר הסכימו שלא להניחו לנסוע בחזקה, ולא השיג מי שיטלטל חפציו לבית-המסילה ולא עגלה לנסוע, ובהכרח נשאר. אבל לא הבטיח להם מאומה, רק הוא באחת כי כ"ז[25] שלא ימחלו לו בני ק' מיר על קישורו אתם, או שיצא מד"ת[26] שהם זוכים (בני פאניוועז), אך אז יוכל להשאר אצלם, ובני מיר כותבים מכתבים בקפידא גדולה שיבא אצלם, והדבר נוטה יותר שסוף סוף יצא בעה"י, אך הימים ימשכו ולא נוכל לשער עד מתי, אבל איזה חדשים יעברו ודאי באפס מצב קבוע, כ"ג מ"ח[27] שי' הגדיל לעשות עמדי הצעיר כבוד גדול באהבתו, כי בעת דרש דרשתו להפרד, והי'[28] פומבי גדול של כל בני העיר כמעט, בש"ק (אני לא הייתי אז בבהמ"ד[29]), הציע לפניהם בדרך עצה ובקשה שטוחה, שיקבלו אותי הצעיר ושפל-ערך לשבת על כסא כבודו [האדר"ת הציע לבני פוניבז' לקבל את חתנו, הרב קוק, לרב תחתיו] בצאתו לשלו'[30] בעה"י. ואיך יפול דבר נדע בע"ה[31] בימים הבאים

עלי"ט[32], כי לא לאורך יוכל להמשך מצב כזה בריפוף, ודי יתן הטוב ברחמיו. אבקש מאד מכא"א[33] לפקדני במכתבים תדירים מבשרי שלו'[34] וברכה לשמח נפשנו, ויודיענו בטובו מהלך נסיעתו ופרשת דרכו ומהלך העסק הק'[35] בכלל. נא להיות חסד אדוני להזכירני בתפילתו הזכה לאמץ כחי לתורה. אין הענין והזמן גורם להאריך, ע"כ[36] אקצר ואו"ש[37] כנפש אדוני אבי הרוממה ונפש בנו עבדו דורש"ת[38] באה"ר[39] חותם בכבוד ומורא ומצפה למכתב נעמו.

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תרנ"ד - השנה תרנ"ד (1893/1894)
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. בתוי"ר - בתורה ויראה
5. כש"ת - כבוד שם תפארתו
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. ועש"ק - וערב שבת קודש
9. ב"ה - ברוך השם
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. שי' - שיחיה
12. בחו"ש - בחיים ושלום
13. ת"ל - תודה לא-ל
14. השי"ת - השם יתברך
15. ע"ד - על דבר
16. הגנ"י - הגאון נרו יאיר
17. שהי' - שהיה
18. בש"ק - בשבת קודש
19. ר"ה - ראש השנה
20. ע"פ - על פי
21. שכ' - שכבוד
22. למז"ט - למזל טוב
23. וכ' - וכבוד
24. הרה"ג - הרב הגאון
25. כ"ז - כל זה
26. מד"ת - מדברי תורה
27. מ"ח - מרחשון
28. והי' - והיה
29. בבהמ"ד - בבית המדרש
30. לשלו' - לשלום
31. בע"ה - בעזרת השם
32. עלי"ט - עלינו לטובה
33. מכא"א - מכל אחד ואחד
34. שלו' - שלום
35. הק' - הקטן
36. ע"כ - על כן
37. ואו"ש - ואומר שלום

38. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
39. באה"ר - באהבה רבה

אגרות שבהן זיימל נזכרת – עם ביאור

לפי סדר הכרכים. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת י

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ליל יום ה', פרשת משפטים (תר"ס, בויסק)

נמען: חותנו, האדר"ת (ר' אליהו דוד רבינוביץ־תאומים)

הרב קוק מספר שבני ביתו חלו מעט והחלימו, ומשבח את שקידת הבן שגר בביתו. עיקר האגרת הוא שאלה הלכתית מזיימל. שם נפל ספר תורה מארון קודש צפוף, והרב הורה, כעיקר התשובה, לבנות ארון גדול ונאה. האומן עשה בכנפי הארון צורות בולטות של בעלי חיים, ובעיקר אריות, ורב העיר מבקש להסיר אותן. הרב קוק סבור שאילו ידע מראש היה מונע זאת, אבל כיוון שהדבר כבר נעשה, ונהוג בבתי כנסת רבים של גדולים, יש על מה לסמוך: רוב הראשונים מתירים, ולאוסרים זה איסור דרבנן מחשש לעבודה זרה, ובמקום שהמנהג פשט אין חשד. הרב קוק מוסיף שהקל בתענית, כי עיקר התשובה הוא תיקון המעוות בפועל (על פי תרומת הדשן).

עיקרי הדברים

- הלכה: נפילת ספר תורה, ותשובה על ידי תיקון הסיבה.
- הלכה: צורות אריות בולטות על ארון הקודש - מתי מותר להשאירן.
- דברי חיבה על לימוד התורה בבית.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], אור ליום ה' משפטים [תר"ס[2], בויסק].

שלו'[3] וברכה ושמחה לכ'[4] מו"ח אדוני [חותנו של הרב קוק, האדר"ת] עט"ר[5] גאון ישראל ותפארתו שליט"א[6] עשכ"ב[7] והבנים היקרים שי'[8].

תהלי"ת[9] על החוה"ש[10] אשר עמנו כולנו, כה לחי. שבוע העבר נחליתי, ל"ע[11], אנכי וכל ב"ב[12] שי' כמעט היו חולים במקצת, אך ב"ה[13] שלא הוצרכנו לרופא בו"ד, כי רופא חנם ב"ה שלח דבריו וירפאנו ברחמיו. כה יגונן ויציל לימים יבאו על"ט[14]. ב"ה על שקידת הבן הנחמד שי', אשר קול רינה של תורה המתמדת בביתי מקולו שי' מרנן לבבי ומשמח נפשי בכל עת ובכל שעה, וזאת נחמתי בעתים אשר בעוה"ר[15] הנני נטרד משעשועי תורת השי"ת[16] מפני הטרדות או חלישות בעוה"ר, כי תהלי"ת קלא דאורייתא נשמע בבית ב"ה, יחזק השי"ת כוחו וחילו לאורייתא להוסיף לקח, כי חמודות הוא לי ב"ה.

מזימל כתב לי האב"ד[17] [זיימל שבליטא, מקום רבנותו הראשונה של הרב קוק] בעש"ב[18] שי', ע"ד[19] שבהיותי שם צויתי לעשות ארון הק'[20]. וזה היה ע"י[21] סבה, ל"ע, שנפל ס"ת[22] אחד בעוה"ר מהארה"ק[23], בשעת הוצאת או הכנסת ס"ת, והתבוננתי שסבת הדבר הי'[24] מפני שהאה"ק[25] קטן מהכיל, וסה"ת[26] עומדים צפופים. ע"כ[27] צויתי שזאת תהי'[28] עיקר התשובה, להסיר הסבה הגורמת המכשול, להתנדב לעשות ארה"ק[29] גדול ויפה לכבודה של תוה"ק[30]. מובן הדבר, כי ע"י דבורי, שהיו ב"ה מתקבלים אצלם, ובכלל דעת ההמון קרובה למצות המורגשות ביופי (ובדורנו ג"ז[31] לטובה, כי עכ"פ[32] יזכירו עי"ז[33] ענין עבודת השי"ת וחבת המצות הנשכחות מלב בעוה"ר, אף שעושים את הטפל עיקר עכ"ז[34] כל פעולה שתוכנה לכבוד שמים יקרה היא בעיני, זולת במקום שדוחה ממש מצות חיוביות ח"ו[35] כנדון דמר

הדר"ג[36] שליט"א באתרי' דרבה גאון מו"ח[37] שי'), עכ"פ התעוררו הרבה עי"ז והתנדבו בחשק, ושכרו בע"מ[38] לעשות ארוה"ק[39] בפתוחים שונים מהודר ונאה, יותר מכפי שהי'[40] כונתי. אך חששתי מלבטלם מזה, כי ידעתי שבבטול הדבר לא יתקבץ הכסף לשום דבר אחר של מצוה, גם הי' מקום לחוש פן בהתבטל היופי יתבטל החשק, וישאר ח"ו הארה"ק[41] הקטן הקרוב באמת למכשול, ודבר זה הי' אצלי יותר עקרי מהתענית, (ומטע"ז[42] נהגתי קולא הרבה בהתעני אף שלא בטלתי, לגמרי, כי לדעתי כיון שעוסקים כולם בתיקון המעוות בפועל הוי תשובה מעלי'[43], דמי למש"כ[44] בתה"ד[45] [שו"ת "תרומת הדשן"] שלא להחמיר בתשובת מומרים ר"ל, מפני שפרישתם מכל תאות המופקרות להם מורה הרבה על תשובתם). והנה בימים האלה נגמר ארה"ק הלז, עם כל פתוחיו, אך לא הוכנס עדנה, כי רצונם להכניסו בהדרת קודש ולהזמין גם אותי לזה, באשר הייתי ב"ה המתחיל ומעוררם למצוה זו. אך כתב לי הרב האב"ד שי', כי בהפתוחים של הכנפים, שעשה האומן לארה"ק[46], עשה בו צורות בע"ח בולטים, ביחוד אריות, [יש פוסקים שאסרו צורות בולטות בבית הכנסת, ובפרט מול המתפללים, משום חשש מראית עין של השתחוויה להן] וכבר נודע מה שגדולי עולם הרעישו ע"ז[47] בביהכ"נ[48], ביחוד במקום שכנגד המשתחוים, ומבקש ממני שאכתוב להם שימנעו מלהעמיד הכנפים. ובאמת הדבר קשה מאד, ודאבון לב הוא להעוסקי', כי זה עולה להוצאה גדולה. ואנכי בעניי אף שלו ידעתי מראש ודאי הייתי מונע בכל עז, לחוש לאותם גדולי עולם האוסרים, אבל בדבר שכבר נעשה, וכבר ראו כל ההמון להיתר בפומבי, בכמה בכ"נ[49] של קהילות קדושות, שהיו בהם גאוני עולם וצדיקים גדולים, אחשוב כי עכ"פ יש להם על מה שיסמכו בעיקר הדין. כי רבים הפוסקים גדולי הראשונים דלא ס"ל[50] כלל איסור זה, ולהאוסרים כ"א[51] איסור דרבנן, (זולת מקצת כמעט יחידים שי"ל[52] דלדידהו הוי אי' תורה, וג"ז[53] י"ל"ד[54] ואכ"מ[55]), אחשוב בעניי לאידך גיסא דיש לחוש ללעז הראשונים. ולע"ד[56] כיון דטעם האוסרים הוא משום חשדא דע"ז ח"ו, וכיון שאנו רואים הגדולים צדיקי עולם שלא מיחו ואנן ניקום ונמחה יש בזה לעז גדול ח"ו. ולע"ד כ"מ[57] שהרעישו אז הי' מפני שלא הי' מנהג, אבל עכשיו שנפרץ הדבר והונהג ליכא חשדא כלל עכ"פ ליותר מסמיית עיני' ודאי חוששני. ובטח ראה הדר"ג שי' האמור בס'[58] הנחמד-בית שלמה. -

חתנו כבנו דבק באהנ"פ[59].

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תר"ס - השנה תר"ס (1899/1900)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. עט"ר - עטרת ראשי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. עשכ"ב - עם שאר כל בני ביתו
8. שי' - שיחיה
9. תהלי"ת - תהלה לא-ל יתברך
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. ל"ע - לא עלינו
12. ב"ב - בני ביתו
13. ב"ה - ברוך השם
14. על"ט - עלינו לטובה

15. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
16. השי"ת - השם יתברך
17. האב"ד - האב בית דין
18. בעש"ב - שם אדם - דורש פענוח
19. ע"ד - על דבר
20. הק' - הקטן
21. ע"י - על ידי
22. ס"ת - ספר תורה
23. מהארה"ק - מהארץ הקודש
24. הי' - היה
25. שהאה"ק - שהארץ הקודש
26. וסה"ת - וספרי התורה
27. ע"כ - על כן
28. תהי' - תהיה
29. ארה"ק - ארץ הקודש
30. תוה"ק - תורתנו הקדושה
31. ג"ז - גם זה
32. עכ"פ - על כל פנים
33. עי"ז - על ידי זה
34. עכ"ז - עם כל זה
35. ח"ו - חס ושלום
36. הדר"ג - הדרת גאונו
37. מו"ח - מורי חמי
38. בע"מ - בעלי מלאכה
39. ארוה"ק - ארון הקודש
40. שהי' - שהיה
41. הארה"ק - הארץ הקודש
42. ומטע"ז - ומטעם זה
43. מעלי' - מעליה
44. למש"כ - למה שכתב
45. בתה"ד - בתרומת הדשן
46. לארה"ק - לארץ הקודש
47. ע"ז - על זה
48. בביהכ"נ - בבית הכנסת
49. בכ"נ - בתי כנסיות
50. ס"ל - סבירא ליה
51. כ"א - כי אם
52. שי"ל - שיש לומר
53. וג"ז - וגם זה
54. יל"ד - יש לדון
55. ואכ"מ - ואין כאן מקום (להאריך)
56. ולע"ד - ולעניות דעתי
57. כ"מ - כל מקום / כל מה (ש...)
58. בס' - בספר
59. באהנ"פ - באהבת נפש